

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > סוגיות בפרשה 002 נח פרוטה

סוגיות בפרשה 002 נח פרוטה

יש איסור בגזילה גם באינו שו"פ אבל אין חיוב השבה

[א] כתוב בפרשה (נח ו' י"א), "ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס". מפרש הירושלמי (ב"מ פ"ד ה"ב דף ט"ו א'), "ומה היה חמסן, הוה בר נש נפיק טעין קופה מלאה תורמוסין והיו מתכוונין ונטלין פחות משהו פרוטה דבר שאינו יוצא בדיינין". וכן מובא בילקוט (איוב פ"ד רמז תתצ"ח). משמע בירושלמי שהנוטלין לא נטלו בהחבא כגנבים אלא בגלוי כגזלנים, ורק סמכו על כך שאין ב"ד יכולין לכפותן להחזיר מה שנטלו. והנה בתורה מצינו לאו ועשה בגזילה, לאו ד"לא תגזול" (אחרי מות י"ט י"ג, מצוה רכ"ט בחינוך, רמב"ם הלכות גזילה פ"א ה"א), והוא לאו הניתק לעשה, דהיינו העשה ד"והשיב את הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה' כ"ג, מצוה ק"ל בחינוך, רמב"ם שם). ואיתא במשנה בב"ק (ק"ג א') "הגזל את חברו שו"פ ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפילו למדי". וכן איתא בגמרא בסנהדרין (נ"ז א') שאין חיוב להשיב גזילה שאינה שו"פ. אמנם יש איסור תורה לגזול אפילו פחות משו"פ (רמב"ם הלכות גזילה פ"א ה"ב, חינוך מצוה ק"ל), אבל חיוב השבה אין, וממילא אין ב"ד יכולים לכוף על כך. וכן מובא בבבב"מ (נ"ה א') שב"ד יושבין על פרוטה, אבל לפחות משו"פ אין ב"ד נזקקין. וכן נפסק להלכה (רמב"ם סנהדרין פ"כ ה"א), שעל פחות משו"פ אין מושיבין ב"ד. ולכאורה לפ"ז מובן הירושלמי. אמנם הגמרא בב"מ מסיקה שם (נ"ה ב') שאם התחילו את הדיון על שו"פ ואח"כ רצה התובע (ואולי גם הנתבע, עי' כס"מ בהלכות סנהדרין שם) לתבוע גם פחות משו"פ, נזקקין לו, ומ"מ אין זו פירכה על הירושלמי, די"ל שלא היה מצוי שיהיה למוכר תורמוסין גם תביעה בשו"פ על הנוטלין.

ישנה בעלות גם על דבר שאינו שו"פ

[ב] והנה יש לחלק כאן בין שני הדינים, הדין שאין דין השבה בפחות משו"פ, והדין שאינו יוצא בדיינים. הדין ראשון שאין עליו דין והשיב, הוא מצד שאין מצות השבה בפחות משו"פ, ואפילו ישיב לו לא קיים את העשה דוהשיב, דהשבת דבר ששוויו פחות משו"פ אינה נקראת השבה, דהוי כאילו יתן לו אבק. א"כ גזילת דבר שפחות משו"פ אינה ניתנת לתיקון, וקולתו היא חומרתו, דגזילת דבר ששו"פ יש לו עכ"פ תיקון בהשבה, ועוד נדון בכך לקמן. אמנם כל זה מצד המצוה המוטלת על הגזלן. אבל סוף כל סוף אפילו אם הגזלן אינו חייב להשיב מדין והשיב, מסברא לכאורה יכול הנגזל לתבוע אותו מכח ממוני גבך. הרי במציאות יש לנגזל ממון אצל הגזלן. ישנו דין בעלות גם על פחות משו"פ. למוכר היתה בעלות על כל תורמוס ותורמוס אפילו שכל אחד מהם אינו שו"פ. אמנם קצת קשה דרש"י בסוכה (ל"ה א' ד"ה לפי שאין בה דין ממון), מפרש שהטעם שאתרוג ערלה פסול למאן דבעי דין ממון, הוא מכיון שהוא איסור הנאה אינו שו"פ הלכך לאו שלכם הוא. משמע שרש"י תולה דין בעלות על חפץ בשווי פרוטה של החפץ, ויש לישב (עי' באוצר מפרשי התלמוד בסוכה כאן), ואכמ"ל. עכ"פ כאן נלמד שישנה בעלות ממונית גם על חפץ שאין בו שו"פ. לכן בא הדין השני ואומר שלמרות הבעלות הממונית אין ב"ד נזקקין לתביעת הנגזל, אא"כ יש לו תביעה נוספת בשו"פ.

בבן נח אין דין השבון דגזלה

[ג] ע"כ בארנו את הירושלמי כאילו מדובר בתביעה בין ישראל, אבל כמובן הירושלמי מדבר על עכו"ם. לכן הירושלמי נקט לשון שאינו יוצא בדיינין, ולא כתב מצד שאין דין השבה, דהרי בעכו"ם אין מצות השבה. אמנם אחת משבע מצות בני נח היא גזל (ברייתא סנהדרין נ"ו א'), אבל לא מצינו שזה לאו הניתק לעשה אצלם. וכן מבואר להדיא ברש"י בסנהדרין (נ"ז א' ד"ה צערא), שכתי לאו בר השבון הוא (לקמן נראה שלתוס' שיטה אחרת בזה). אמנם יש להקשות כאן מצד אחר. דהרי משמע בדברי הירושלמי שאם היו התורמוסין שו"פ אזי היו יוצאין בדיינים. וידוע שיש מקום לטעון שאין חילוק בבן נח בין שו"פ ופחות משו"פ, ועוד נחזור לענין זה.

לדעת רש"י אין לא תגזול בפחות משו"פ

[ד] נתבונן עתה בשיטת רש"י בגזילה כפי שמתבארת בדבריו בסנהדרין (נ"ז א' ד"ה צערא). לכאורה ישנו קושי בדבריו. בתחילת דבריו כותב רש"י שבגזילה בפחות משו"פ "בישראל נמי אסור", אבל מיד ממשיך רש"י וכותב "ומעבר לא עבר", על לא תגזול, משום ד"מידי דהשבון קרי גזל, ואידך לא". משמע שהגזול פחות משו"פ אינו עובר על לא תגזול, ומ"מ הדבר אסור. לולי רש"י היה אפשר לומר בפשטות שגם הגזול פחות משו"פ עובר על לא תגזול, דלא נאמר שיעור בלאו זה, ומ"מ אין לו מצות השבה, וא"כ אין כאן לאו הניתק לעשה ואולי אפילו ילקה על כך. אבל רש"י מחדש שבפחות משו"פ לא נאמר לא תגזול כמו שלא נאמר והשיב, דהא בהא תליא. אבל מ"מ הדבר אסור, וצריך להבין מאיפה נובע האיסור א"כ לדעת רש"י, ועוד נדון בכך.

ג' שיטות באיסור גזילה בפחות משו"פ

[ה] והנה הרמב"ם בריש הלכות גניבה ה"ב ובריש הלכות גזילה ה"ב, פסק שמדין תורה אסור לגנוב ואסור לגזול כל שהוא. א"כ בנקודה זו רש"י והרמב"ם מסכימים. לענין הביאור באיסור בכל שהוא, מבאר המגיד משנה בהלכות גניבה שם, שהוא כדין חצי שיעור באיסורין. וכן משמע בחינוך (מצוה רכ"ט) שכתב "לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשו"פ, וכו' ופחות משו"פ אינו נקרא ממון, אבל מ"מ אסור הוא דבר תורה כמו חצי שיעור שאין לוקין עליו והוא איסור דאורייתא". משמע ששם האיסור הוא מצד לא תגזול, כמו באיסורין, שהאוכל פחות מזית נבילה עובר משום לאו דאכילת נבילה. אבל כאמור רש"י לא למד שהאיסור בפחות משו"פ הוא מצד לא תגזול, אלא יש לרש"י מקור חדש של איסור. ועי' בלח"מ בריש הלכות גזילות (ה"ב) שפירש ברמב"ם כרש"י ולא הזכיר כלל את סברת המגיד משנה. דהרי באמת פירוש המגיד משנה מצד חצי שיעור היא חידוש. דהרי כלל הוא ששיעורים הם הלכה למשה מסיני (עי' סוכה ה' ב'). א"כ לכאורה לשיטה זו פרוטה בגזל זו הלכה למשה מסיני. ולכאורה לא כך משמע בש"ס. אלא כל פרוטה שמצאנו בש"ס זה מצד שפחות מפרוטה הוא ממון שאין לו חשיבות, לא מצד שדין פרוטה הוא הלכה למשה מסיני. ובאחרונים (עי' בהערות למנחת חינוך מצוה ק"ל הערה ג') מצינו שיטה שלישית, שמה שחצי פרוטה אסור הוא פשוט כי לא נאמר שיעור בלא תגזול. א"כ גם לשיטה זו האיסור בפחות משו"פ הוא משום לא תגזול, אבל לא מצד הלכה למ"מ, כי השיעור לא נאמר בלאו אלא בעשה דהשבה, וגם בעשה דהשבה אין זה מצד הלל"מ, אלא מצד שבפחות משו"פ אין על זה שם השבה.

בגזל פחות משו"פ עכו"ם אסור וישראל שרי

[ו] נפנה עתה לעצם השאלה אם יש בעכו"ם חילוק בין שו"פ לפחות משו"פ. והנה הגמרא בסנהדרין (נ"ט א'), אומרת "ליכא מידעם דלישראל שרי ולבני נח אסור". מקשה הגמרא הרי פחות משה פרוטה, והגמרא מיירי בגזל. דהרי עכו"ם שגזל פחות משה פרוטה חייב מיתה, כפי שעולה מהסוגיה בסנהדרין (נ"ז א'), וכן מפורש במאמר דר' חייא בשם ר' יוחנן בעירובין (ס"ב א'), וביבמות (מ"ז ב'), ובע"ז (ע"א ב'). בעוד שבישראל פחות משו"פ אינו נחשב כלל לגזל. הרי שישנו דבר שאסור לעכו"ם ומותר לישראל. מתרצת הגמרא משום דלאו בני מחילה נינהו. כלומר, לא שיש חילוק בין ישראל לעכו"ם בעצם גדר האיסור, אלא שעכו"ם אכזרים הם ומקפידים גם על פחות משו"פ, לכן אסור להם הגזל גם פחות משו"פ, משא"כ ישראל, רחמנים הם ומוחלים על פחות מפרוטה לכן מותר להם גזל פחות מפרוטה. כך משמע לפום ריהטא. אבל קשה, דמשמע לפי תירוץ הגמרא שאין שום איסור בישראל בגזל פחות משו"פ. והרי ראינו לעיל שלדעת רש"י והרמב"ם הדבר אסור. כן הקשו כמה מהאחרונים (שו"ת פנים מאירות ח"א כ"ו, משנה הלכות ח"ז קס"ג) [1]. אמנם הב"ח (ריש חו"מ שמ"ח) מביא את רש"י בסוגיה בדף נ"ז ובסוגיה דהכא, ואינו רואה סתירה כלל. ובפשטות י"ל שהב"ח הבין שרש"י לשיטתו שיש איסור בגזל בפחות משו"פ, אבל לא משום לא תגזול. אמנם על הרמב"ם אכתי קשה, דהרי לדידיה האיסור בפחות משו"פ הוא משום לא תגזול

לפי המגיד משנה. אבל הלח"מ שהזכרנו לעיל שלמד ברמב"ם כרש"י, גם הוא מתרץ את הרמב"ם על דרך הב"ח, "וי"ל בדוחק, כיון שיש חילוק בין פרוטה לפחות משו"פ בישראל, ובעכו"ם לא, א"כ הרי חמיר עכו"ם מישראל". והנה כל הקושיה הנ"ל היא לפי פירוש רש"י בסוגיה בנ"ט, שקושיית הגמרא מפחות משו"פ הוא מצד איסור גזל. אבל רבי עקיבא איגר (מובא בהלכות גזילה פ"א ה"ב מהד' פרנקל) סובר שאפשר ללמוד שקושיית הגמרא מפחות משו"פ היא מצד השבה, שבישראל בשו"פ יש דין השבה ובבפחות משו"פ אין דין השבה. משא"כ בעכו"ם אפילו בפחות משו"פ יש חיוב השבה משום שאין מוחלין, למרות שחייב במיתה, כשיטת תוס' בעירובין (ס"ב א' ד"ה בן נח), ובע"ז (ע"א ב' ד"ה בן נח), החולקים על רש"י שם דס"ל שעכו"ם פטור מהשבה בגלל קלב"מ, ע"ש. ועי' ביד רמ"ה (בסנהדרין נ"ט ב') שרצה ג"כ לפרש כך את הגמרא, אבל דחה זאת, כי לא מצינו שעכו"ם חייב בהשבה, כדעת רש"י ולא כתוס', ע"ש.

למה עכו"ם הגוזל פחות משו"פ מישראל חייב מיתה

[ז] והנה הגמרא בסנהדרין (נ"ז א') אומרת על שבע מצוות בן נח נהרג, ועוד איתא התם, אזהרה שלהם זו היא מיתתן, כלומר אין צורך להתרות בבן נח, אלא מדעבר נהרג. לכן כאשר עכו"ם גוזל פחות משו"פ מעכו"ם הוא נהרג עליו, כמאמר ר' חייא בשם ר' יוחנן הנ"ל, וכ"ש כאשר גוזל פרוטה מישראל. אולם כאשר עכו"ם גוזל פחות משו"פ מישראל, מה דינו. הרי ישראל אינם חייבים בכה"ג כי הם מוחלין. א"כ כאשר העכו"ם גוזל מישראל הוא גוזל ממי שמוחל, א"כ למה יהרג. אבל הגמרא דוחה, "נהי דבתר הכי מחיל ליה, צערא בשעתיה מי לית ליה". וכן מובאת סברא זו בע"ז (ע"א ב'). לכאורה הדברים מרפסן איגרי. הרי ברור שעל גרימת צער בעלמא אין עכו"ם חייב מיתה, משום שגרימת צער אינה בכלל שבע מצוות בן נח. ומ"מ מפורש בגמרא בע"ז שעכו"ם שגזל פחות משו"פ מישראל, נהרג כי ציער את הישראל, למרות שהישראל מוחל. לכאורה ביאור הדברים הוא ע"פ הגמרא בב"מ (ס"א ב'), שהגמרא שואלת למה כתוב בתורה "לא תגנובו" (אחרי מות י"ט י"א), הרי יש לאוין אחרים שלמדין מהם איסור חיסור ממון מחבירו, ועונה הגמרא, כדי לאסור גניבה על מנת למיקט, כלומר לצער, ע"ש ברש"י. בפשטות מדובר שהגנוב חושב להחזיר את הגנבה, ואין רצונו לחסר ממון מחבירו, אלא רק לצער, ומ"מ הוא נחשב לגנוב לכל דבר. ולכאורה צריך ללמוד כך גם בגזילה (עי' במנחת חינוך מצוה רכ"ד בהערות אות ט' כמה אחרונים הסוברים כך), דהיינו, שאפילו בציור שלא מגיע חסרון ממון לנגזל, כגון בפחות משו"פ בישראל שהישראל מוחל, מ"מ מכיון שהגזלן מצער את הנגזל, עובר הוא על הלאו. ואין לומר שמכיון שהנגזל מוחל, אין לו צער, דלא תליא הא בהא. מצד הממון הוא מוחל, אבל עדיין כואב לו שמישהו גזל ממנו אפילו פחות מפרוטה מתוך מחשבה אני אחטא לו והוא ימחל לי (תפילה זכה). לכן גם בעכו"ם שגזל פחות משו"פ מישראל, יש על זה שם גזל, לא מצד הממון אלא מצד הצער, ולכן העכו"ם חייב מיתה.

איסור גזילה ישראל בישראל בפחות משו"פ לפי רש"י

[ח] לפי זה נוכל לבאר לפי רש"י למה ישראל בישראל אסור לגזול פחות משו"פ, אם אין על זה שם לא תגזול. התשובה היא כי מ"מ סברא היא שהתורה אסרה גזילה אפילו באופן שרק מצער אותו, ולא משום הלאו דלא תגזול. אמנם אין זה דומה לגמרי לעכו"ם שגזל מישראל פחות משו"פ. דאצל עכו"ם יש על זה שם גזל, דאל"כ לא היה נהרג, בעוד שבישראל אין על זה שם גזל לפי רש"י. אלא יש כאן איסור חדש שנקרא לא תגנוב על מנת למיקט.

גר צריך להודיעו מצות פאה

[ט] הנה עכו"ם שגונב פחות משהו פרוטה ראינו שמפורש בגמרא שהוא חייב מיתה. ואין לומר שיהיה פטור מצד חצי שיעור, כפי שביאר המגיד משנה את שיטת הרמב"ם. דשיעורים לא נאמרו בעכו"ם כפי שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ט ה"י). שיעורים שהם הלכה למשה מסיני לא ניתנו אלא לישראל. אם לא נאמר בו שיעורים, ממילא אין מקום לחלק בין פרוטה לחצי פרוטה. אמנם לכאורה קשה, דא"כ למה הגמרא בסנהדרין (נ"ט א'), אומרת שעכו"ם חייב על פחות משו"פ משום דלאו בני מחילה נינהו. תיפוק ליה דלא נאמרו שיעורין בעכו"ם. לפי ביאור רע"א בגמרא שהזכרנו לעיל, שמדובר בגמרא בהשבה, וישראל בפחות מפרוטה פטור מהשבה, ועכו"ם חייב, א"כ לא קשה. אבל זה מתאים רק לשיטת התוס' בעירובין וע"ז, שיש דין השבה בעכו"ם שגזל מעכו"ם (לא שנא פרוטה לא שנא פחות מפרוטה). ומוסיפים התוס' בעירובין שאפילו בעכו"ם שגזל מישראל פחות מפרוטה יש דין השבה אם החפץ בעין. אבל צ"ע לפי רש"י שאין דין השבה בעכו"ם, דקלב"מ, ובסוגיה מדובר על גזל שהוא מז' מצוות בן נח, לכאורה פשוט שאין מקום לחלק בין פרוטה לפחות מפרוטה, שהרי לא נאמרו

שיעורים בעכו"ם כלל, ולמה לי משום שלא בני מחילה ניהו. אמנם רש"י לומד כן גם ביבמות (מ"ז ב'). הגמרא מיירי שם שעכו"ם בא להתגייר ומודיעים אותו בין השאר עוון לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ולמה צריך להודיע לו מיד את עוון לקט שכחה ופאה ומעשר עני. עונה הגמרא, משום שבן נח נהרג על פחות משהו פרוטה. ורש"י מבאר שלא יחשוב הגר שהעניים הלוקטים פאת שדה גזלים הם, ויעמוד עליהם ויהרגם לפי דיני בני נח המצווים על הגזל ואזהרתן היא זו מיתתן דלא בעו התראה, לפיכך בן נח נהרג על פחות משהו פרוטה דעובד כוכבים קפיד על דבר מועט, ולגבי ישראל הוי מחילה. ע"כ פרש"י. וצ"ל שפעמים רבות העניים לוקטים פחות משו"פ, והגר לא יעשה חילוקים ויהרוג אותם ללא התראה. עכ"פ חזינן שגם ביבמות מבאר רש"י את חיוב המיתה בפחות משו"פ משום שלא בני מחילה ניהו, וצ"ע.

האם עכו"ם חייב מיתה בפחות משו"פ כי הוא מקפיד על כך?

[י] א"כ מה שצריך להבין ברש"י הוא למה חיוב העכו"ם במיתה כאשר גזל פחות משו"פ תלוי בהקפדתו על פחות משו"פ. לכאורה זו סברא לא מובנת. הרי כבר ראינו סברא לחייב מפני שלא נאמרו שיעורים בעכו"ם. ראינו עוד סברא לחייב מצד שהוא מצער, אפילו שאין כאן חסרון ממון. אבל סברת הקפדה לכאורה שייכת לענין אם אפשר להוציאו בד"ינים או לא. אבל למה צריך להגיע לסברא זו לחייב עכו"ם מיתה כאשר גזל פחות משו"פ מעכו"ם, ואיך אפשר לחייב מיתה על סברא זו כאשר גזל פחות משו"פ מישראל. והנה אולי היה אפשר לבאר את דעת רש"י מכיוון אחר. דהרי ישנו דבר נוסף שצריך להבין בדעת רש"י, מדוע הוא תולה את חיוב העשה בחיוב הלאו. כלומר, למה בדבר שהוא בר השבון ישנו הלאו דלא תגזול ובדבר שאינו בר השבון פקע הלאו. הרי זו אינה גמרא, אלא רש"י אומר זאת מדיליה. וצ"ל מה הכריחו. ונראה שרש"י הבין שאם אין על המעשה שם מעשה חשוב מצד ההשבה, אזי גם אין לו חשיבות מצד הגזלה. דהרי גזילה היא מעשה, והחיוב הוא על המעשה. ומעשה גזילה של דבר שאין בו שו"פ אינו מעשה חשוב. לפ"ז צ"ל שבעכו"ם גזילה של דבר שאינו שו"פ הוא מעשה חשוב, דעצם ההקפדה שלו עושה זאת למעשה חשוב, כמו שבישראל עצם האי-הקפדה עושה זאת למעשה בלתי חשוב. וזה מבאר למה צריך להגיע לכך שאינן מוחלין כדי לחייבו מיתה על גזילת פחות משו"פ מעכו"ם. אמנם כאשר העכו"ם גזל מישראל מידי דלא שו"פ, אמנם המעשה שלו כלפי עצמו הוא חשוב, אבל המעשה גזילה הוא ביחס למה שהחסיר את השני, ומצד הישראל אין כאן מעשה חשוב. בשלמא אם היה זוכה בדבר מההפקר, היה על זה שם מעשה חשוב, אבל לא מצד מעשה גזילה. א"כ צריך לחזור לסברא שציער את ישראל כדי לחייב את העכו"ם. הרי שסוף כל סוף עדיין קשה להבין כיצד רש"י ביבמות תולה את חיוב המיתה של עכו"ם שגזל מישראל פחות משו"פ בזה שהעכו"ם מקפיד על פחות משו"פ, וצ"ע.

איסור לגזול פחות משו"פ הוא סברא פשוטה ולא צריך קרא

[יא] נחזור למה שבארנו לעיל שלפי רש"י האיסור לישראל לגזול פחות משו"פ, דהרי לא תגזול פקע, הוא מצד שהוא מצער את חברו, מצד השם דלא תגנובו אפילו על מנת למיקט. אבל נראה שלא צריך להגיע לכך, אלא אפשר לומר שזאת סברא פשוטה, ולא צריך לתלות זאת באחת מהתרי"ג מצוות. כמו שמצינו בב"ק (מ"ו ב'), "מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה, שנאמר וכו', מתקיף לה רב אשי הא למה לי קרא, סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא". וכן בסוגין, וכי מותר לקחת מבן אדם ממון שהוא פחות משו"פ. האם צריך פסוק לדעת שזה אסור. כמו שאומר רב נסים גאון בהקדמה לש"ס "כל המצוות שהן תלוין בסברא ובאובנתא דליבא, כבר הכל מתחייבים בהם מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ וכו' ושפיכת דם נקי והגזל מדרך השכל הן אסורין"^[2]. השכל ישר אומר שאסור לבוא ולקחת מאותם תורמוסין שלקחו אותם אנשי דור המבול, אפילו בפחות משו"פ. ואפילו בלא להגיע לכך שהוא מצער את השני, כבר אדם מבין שדבר שאינו שלו, אל לו ליגע בו^[3]. אמנם צ"ע אם לכך התכוון רש"י.

בעכו"ם פחות מפרוטה כפרוטה

[יב] כבר הזכרנו את המימרא בשם ר' יוחנן בעירובין (ס"ב א') לענין שבן נח נהרג על פחות משו"פ. קודם אותה מימרא מובאת מימרא נוספת בשם ר' יוחנן, "הווי יודעין ששוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משו"פ". מדובר שם בשכירות לצורך עירוב חצירות. והנה בישראל שכירות בפחות משו"פ לא חלה, דקנין מעות חל דוקא בדבר חשוב. אבל בעכו"ם לצורך עירוב חצירות מועיל גם בפחות משו"פ, כי אצל עכו"ם גם פחות משו"פ הוא ממון חשוב. המימרא שבן נח נהרג על פחות משו"פ הובאה שם רק בדרך גררא, מכיון ששתי המימרות דנות בעכו"ם ובפחות משו"פ, אבל הסוגיה שם דנה בעירוב ולא בגזל. והנה יש לעיין, כמו שהתקשינו לעיל להבין איך נחייב עכו"ם מיתה על שגזל מישראל פחות משו"פ, דסוף סוף אין כאן מעשה גזילה

חשוב מצד ישראל כיון שהוא מוחל, הה"ה, איך מועיל השכירות, הרי מצד ישראל אין כאן קנין חשוב. הרי בכל קנין מעות צריך שיהא נותן וצריך שיהא מקבל, ובפחות משו"פ אמנם מקבל יש אבל נותן אין. אמנם המנחת חנוך (עי' מצוה י"א אות י"ט, ומצוה מ"ב אות כ"א ד"ה ודע, ובעיקר מצוה של"ו אות א' בענין קנין כסף), לומד מכאן שבכל דיני עכו"ם פחות משה פרוטה דינו כפרוטה. דאם הגמרא מדמה כאן עירובין לגזל הרי שהגמרא הבינה שבעכו"ם פחות מפרוטה כפרוטה דמי לכל התורה כולה ואין זה רק מקולי עירוב. אבל ברמב"ם (הלכות עירובין פ"ב הי"ב) משמע דהא דמהני פחות מפרוטה בשכירות עכו"ם לצורך עירוב הוא מפני שאין זה קנין גמור אלא היכר בלבד. א"כ א"א ללמוד מהסוגיה בעירובין לכל התורה כולה (עי' במנחת חינוך מצוה של"ו הערה ה' ו'). אמנם אפשר להצדיק את המנחת חנוך ולומר שבעכו"ם פחות מפרוטה כפרוטה בכל התורה כולה, ואין עליו פירכה מהרמב"ם, דהרמב"ם דיבר שהישראל עושה קנין עם העכו"ם, וכלפי ישראל אין זה קנין חשוב ולכן מועיל רק בעירובין, אבל בכל מעשה שהעכו"ם עושה יהיה פחות מפרוטה כפרוטה. ואולי גם בגזל פחות מפרוטה מישראל, מכיון שהמעשה הוא מצד העכו"ם, לכן נחשב למעשה חשוב ונהרג, אפילו שמצד הישראל אין זה מעשה חשוב, דשם חשיבות המעשה נקבע לפי הפועל ולא לפי הנפעל.

פירוש הירושלמי לפי שיטת המנחת חינוך

[יג] נחזור עתה לירושלמי. לכאורה מכל הנ"ל עולה שבעכו"ם פחות מפרוטה כפרוטה. א"כ מה הועילו אנשי המבול בכך שלקחו תורמוסין פחות משו"פ. הרי לכאורה ב"ד שלהם צריכים לדון גם בפחות מפרוטה, דאצלם חשוב הוא. והנה בשלמא אם נלמד שלא כמנחת חינוך, דא"א ללמוד מעירוב לכל התורה, כפי שמדויק ברמב"ם, א"כ גם בעכו"ם אין דין פרוטה כפרוטה, ומוכן הירושלמי. אבל לשיטת המנחת חינוך קשה. [בדף השאלות הקשיתי כאן על הרב, עי"ש. והרב כתב לי כך: הבנתי שלחולקים על המנחת חינוך ס"ל שבכל הדינים זולת גזל בעי פרוטה, והוא [שאצל עכו"ם פחות משו"פ הוא ממון חשוב] דין מיוחד בגזל, משא"כ בדינים דינו כישראל. ע"כ הרב. אבל לכאורה מהסוגיה בעירובין גופא רואים שאין זה דין מיוחד בגזל, אלא גם בקנינים אצל עכו"ם פחות מפרוטה הוא ממון.]. כדי לתרץ את הירושלמי גם לפי דרך המנחת חינוך, נתבונן בסוגיה בעבודה זרה (י"ט ב'). הגמרא שם דנה בישראל שעושה ע"ז עבור עכו"ם, ולמד"א יש לשכירות מתחילה ועד סוף, א"כ הוא מקבל תשלום עבור כל פורתא ופורתא שהוא עושה. אמנם אין הע"ז נאסרת אלא בגמר המלאכה, וא"כ לא נאסר עליו אלא התשלום עבור המכוש האחרון. ואותו תשלום עבור המכוש האחרון הוא פחות מפרוטה, ולכן אינו חשוב ממון ומותר לישראל לקבלו מהעכו"ם. אמנם התוס' שם (ד"ה מכוש) מקשים שאסור ליהנות מדמי ע"ז אפילו פחות משו"פ. ומתרצים שאם לא היה עושה את המכוש האחרון, העכו"ם לא היה מפחית משכרו את ערך אותו מכוש, כי ערך אותו מקוש אחרון הוא פחות מפרוטה, ולכן כשמקבל את אותו פחות מפרוטה, אין זה דמי ע"ז אלא כעין מתנה. וממשיכים התוס', ולמרות שעל גזל מקפיד העכו"ם אפילו בפחות מפרוטה, אבל בצירוף זה אינו מקפיד עד כדי פחות מפרוטה. ע"כ תורף דברי התוס'. עולה מהתוס' שלא לכל ענין מקפיד עכו"ם על פחות מפרוטה. יוצא שלמרות שבעל התורמוסין מקפיד על כל תורמוס ותורמוס מצד הגזילה, אין זה מכריח שב"ד ישבו על זה, כי סוף סוף הב"ד באים לדון על החיוב של הגזלן ולא דנים על עצם המעשה. ואולי אפשר גם לומר, שגם בגזילה מה שעכו"ם מקפיד אינו על הפחות מפרוטה אלא על צער, ואינו מוחל על כך, משא"כ ישראל מוחל לא רק על הפחות מפרוטה, אלא גם על צער. אבל הב"ד כמובן אינם דנים על הצער אלא על הממון, ולכן לא ישבו על פחות משו"פ.

לעכו"ם אין תשובה על גזל פחות מפרוטה

[יד] דור המבול נענש "כי מלאה כל הארץ חמס" (נח ו' י"ג), ופרש"י "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", ומקורו בסנהדרין (ק"ח א'). וראינו בירושלמי ובמדרש שצורת הגזל שלהם היתה באופן שאינו ניתן להשבון, וממילא לא היה נח יכול להחזירם בתשובה למרות שעסק בבניית התיבה ק"כ שנה (רש"י נח ו' י"ד). כל עבירה שאדם עושה ניתנה עליה תשובה. ישנה תשובה בנפש וישנה תשובה בממון. תשובה בנפש זו מצות עשה דאורייתא "ושבת עד ה' אלוקיך" (ואתחנן ד' ל'). תשובה בממון זו מצות עשה "והשיב את הגזילה אשר גזל". חטא דור המבול בממון היה בכך שהם הפקיעו להדיא את האפשרות של תשובה. למרות שבני נח לא נצטוו על השבת גזל, אבל למעשה ודאי שיש להם חובה להשיב. א"כ בעצם המעשה שלהם הם חקקו עוון שאי אפשר להשיב אותו, ולכן כאמור לא הועיל ולא יכול היה להועיל מה שנח ניסה להחזירם בתשובה. והנה בעומק, חטא הוא פיזור ותשובה היא חיבור, חזרה למקור. בשרש הכל הוא אחד, ובהתפרטות נמצאים הפרטים. התשובה מחזירה את הפרטים לכללם. והנה פרוטה היא מלשון פרט, וכאשר ישראל משיב את הגזלה, ואין גזלה בפחות מפרוטה, אזי הפרוטה חוזרת למקורה בסוד כלל ופרט וכלל. אבל פחות מפרוטה אינה פרט אלא פירור, שהוא למטה מהפרט. דבר שיש לו כח

להתקבץ לכלל בסוד כלל ופרט, פרט וכלל, כלל ופרט וכלל, הוא הנקרא פרוטה. אבל דבר שאין לו כח לחזור ולהתקבץ לכלל, אז הוא בבחינת פחות משה פרוטה, והוא פירור. אצל ישראל פחות משה פרוטה אינו ניתן להשבון כי ישראל מוחלין על כך, ממילא אין כאן בעיה, דהמחילה היא גופא ההשבון שלו. אבל אצל העכו"ם פחות משה פרוטה שמחד הוא לא ניתן להשבון ומאידך אינו יוצא בדיינים, אז למעשה הגזל אינו יכול לחזור למקורו, אין לגזלן היכי תמצי איך לתקן את החטא הזה (כל זה לשיטת הראשונים שאין דין השבה בעכו"ם, אבל לתוס' שיטה אחרת כנ"ל).

פירור חוזר לפרט ופרט חוזר לכלל

[טו] אמנם לכאורה קשה לומר שמחד נח ניסה ק"כ שנה להחזירם בתשובה, ומאידך אנו אומרים שלא היתה אפשרות לעשות כן. אמנם צריך לדעת שישנם כלל ופרט וכלל. כל כלל הוא שם הו"ה וכל פרט הוא שם אלקים. השם אלקים מורכב מה' אותיות ולהם ק"כ צירופים. א"כ שם אלקים מרמז לק"כ שנה שנח בנה את התיבה. סוד הפרט כמו שמפורש להדיא בזוהר הקדוש הוא בבחינת שם אלקים (עי' זהר בראשית ט"ז ב', ועי' זהר אחרי מות ס"ה ב'), זו ההתפרטות של כל דבר. נח ניסה לגלות בהם תפישה שנקראת פרט, אבל דור המבול התכחשו למושג זה, ואחזו בפרור. לכאורה התיקון היחיד לזה הוא לצרף שני חצאי פרוטה. אבל לא מצינו כזה צירוף בתורה מלבד בדין מעילה. המשנה בב"מ (נ"ה א') שכבר הזכרנו לעיל, מונה ה' פרוטות, ואחת מהן "הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש". והנה במשנה בכריתות (ט"ו ב'), וכן בגמרא שם (י"ח ב') וכן בגמרא במעילה (י"ח ב') איתא שאם מעל בחצי פרוטה בפעם אחת ובעוד חצי פרוטה בפעם אחרת, ואפילו ג' שנים בינתיים, מצטרפים המעילות וחייב, למרות שכל מעילה בחצי פרוטה אינה מעילה בפני עצמה. כאן מתגלה הסוד שאפשר גם לצרף חצאי פרוטות לפרוטות. בכל התורה כולה ישנו צירוף של פרט לכלל. אבל במעילה התחדש דין שאפשר לצרף שני חצאי פרוטות ולהפוך אותם לפרוטה. אבל כאן מדובר בקדשים. בחולין לא מצאנו כזה דין. כאשר מגיעים למדרגה שראים גילוי אלוקות בכל דבר, אזי חצאי פרוטות מצטרפים לפרוטה, וישנה נקודת תיקון. אבל כאשר תופסין כל דבר כחולין, אזי אין דין של חצי פרוטה מצטרף לחצי פרוטה, ואז באמת אין חייבים בהשבה. א"כ תכלית העבודה היא לגלות את הקדושה בכל העולם כולו. כאשר הקדושה מתגלה בכל העולם כולו, גם חצאי הפרוטות מצטרפים, דהרי אין דבר העומד בפני התשובה. למרות שלפי מה שהסברנו עד עתה, דוקא פרוטה יש לה תשובה, ופחות מפרוטה אין לה תשובה. אבל הרי אין דבר העומד בפני התשובה. אלא בחולין יש דין של דוקא פרוטה, אבל בקדשים, כמו שראינו במעילה, ישנה אפשרות גם לתקן את החצי פרוטה. זהו סוד התיקון דתשובה עילאה. תשובה עילאה היא לגלות את הקדושה גם בחולין, ואז גם חצי פרוטה מצטרפת לחצי פרוטה ונעשית לפרוטה ואז היא ברת השבה. כך שהפירור חוזר לפרט, והפרט חוזר לכלל, וזו שלימות התיקון של הבריאה כולה.

מי שפרע מאנשי דור המבול

[טז] ידוע המאמר "מי שפרע מאנשי דור המבול הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (ב"מ מ"ד א'). ישנם ביאורים רבים במה שייכי אהדדי. אבל בעומק, הנה בזוהר הקדוש מוזכר שישנה בחינה של קול וישנה בחינה של דיבור (עי' זוהר וארא דף כ"ה ב', וזוהר פנחס רע"מ דף רכ"ח ב'). קול הוא לא מחותך, והדיבור הוא נקודת החיתוך, כמו שכתוב בנביא "הפורטים על פי נבל" (עמוס ו' ה'), ורש"י מפרש שם "מנחם חברו עם ופרט כרמך, ורואה אני את דבריו, שהמשורר על פי כלי זמר מחתך את הדבור בפרוטרוט, הכל לפי נעימות קול הכלי להגביה ולהנמיך". כלומר הדיבור מחלק את קול האדם לפרטים, כמו שהפריטה על הנבל מחלקת את קול הנבל לפרטים. מי שאינו עומד בדיבורו הוא זה שמפורר את דיבורו, מלשון הפרת נדרים, שמפוררים את הנדר עד שאינו. וכן אנשי דור המבול פררו את הפרוטה עד שלא יכלו לעשות תשובה. מכל מקום, מעל הכל ישנו סוד המפורר וזורה לרוח (משנה פסחים כ"א א'), שעל ידי כן מבטל את החמץ ומגלה את סוד הקדושה שזהו שלימות התיקון.

[1] גם היד רמ"ה הקשה כאן שסוגיין לכאורה סותרת לסוגיה לעיל דף נ"ז א', ששם רב פפא אסר עכו"ם בגזל פמשו"פ, "ותני עלה ישראל בישראל אסור". משמע שהיד רמ"ה מצא שם ברייתא שגם ישראל אסור בגזל בפמשו"פ, וצ"ע, דלפינו אין שם כזאת ברייתא.

[2] אמנם ידוע בשם הגר"ח מבריסק (מובא בהרבה מקומות, עי' למשל בספר גואלנו ה' על פסח, לרמב"צ גוטפרב עמ' ק"ל), מהלך הפוך

לכאורה, שלולא התורה צייתה על לא תרצח ועל צדקה, לא היינו יודעים שלא תרצח מחריב את העולם וצדקה בונה את העולם, וצ"ע.

[3] עיין סברא נוספת במנחת חינוך מצוה רכ"ד אות ד', דהיינו שלא ילמוד המידה הגרועה הזאת.

- [סוגיות בפרשה] 1]

Source: <https://bilvavi.net/shiur/נחפרוטה-002-סוגיותבפרשה>

Links

[1] <https://bilvavi.net/sugios>